

ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ: ВІД ДИХОТОМІЇ ДО ІНТЕГРОВАНОГО НАУКОВОГО СИНТЕЗУ

У процесі становлення соціально й екологічно орієнтованої ринкової економіки України перед економічною наукою гостро постають питання формування системи знань майбутніх магістрів і бакалаврів про еволюцію, функціонування і розвиток економіки на основі альтернативних економічних ідей, концепцій, теорій, учень і напрямів економічної думки. У зв'язку з цим звертає на себе увагу підручник «Історія економічних вчень», підготовлений колективом висококваліфікованих фахівців під керівництвом В.Тарасевича та Ю.Петруні¹. Тут вдало систематизовано й узагальнено накопичений мислителями різних країн і епох багатоманітний теоретичний і прикладний матеріал, подано історичний поступ української економічної думки.

Підручник складений із восьми тем, у кожній послідовно розкрито еволюційний рух від раних економічних поглядів, класичної політичної економії, головних напрямів економічної думки – неокласики, кейнсіанства, інституціоналізму, марксизму. Висвітлено також доробок українських учених. Змістовно підручник відповідає нормативній програмі курсу «Історія економічних вчень». Виклад лекційного матеріалу органічно поєднано з практичною складовою, студенти можуть перевірити свої знання за допомогою контрольних і дискусійних запитань, наведених наприкінці кожної теми. Автори звертають увагу студентів на основні терміни і поняття, які необхідно засвоїти, широко використовують посилання на першоджерела, пропонують перелік додаткової літератури.

Книга має значною мірою новаторський характер і може стати компасом для читачів у калейдоскопі сучасної національної економічної науки, ознайомити їх з дискусійними проблемами, над розв'язанням яких працюють вітчизняні науковці. У цьому контексті слід звернути увагу на «родзинку» нового підручника, а саме на стислу довідково-бібліографічну інформацію про провідних учених-економістів.

Онтологічні передумови і національну специфіку розвитку визначають за допомоги імперативів розкриття історичної еволюції головних напрямів економічної думки. Акцентування уваги на цих особливостях сприяє адекватному сприйняттю, з одного боку, ідей, концепцій або теорій у контексті хронологічно сумірних з ними подій у національній економічній історії, а з іншого – змістовному наповненню економічної політики, що здійснювалася на відповідному національному епістемологічному тлі. Розкриття вимог часу, що зумовили поступ економічної науки, неможливе без пояснення змін в економічних відносинах, розвитку категоріального апарату, розширення наукової термінології за рахунок нових понять і відмови від застарілих елементів понятійної системи. Автори неухильно дотримуються цих настанов, послідовно розгортаючи перед читачами спіраль розвитку економічних вчень.

Рецензований підручник вирізняється структурною стрункністю і логічною послідовністю викладу, містить великий бібліографічний матеріал. Тут наведено приклади застосування наукових методів: єдності історичного і логічного – за аналізу методологічних концепцій та їх формування в органічну систему; порівняльно-історичного – за дослідження прогресу наукового знання в контексті еволюції методології дослідження економіки як виду людської діяльності; хронологічного – за вивчення альтернативних методологічних концепцій у послідовності їх виникнення; моделювання – за формалізації елементів методології пізнання тощо. Реалізуючи принцип методологічного плюралізму, автори творчо поєднують положення трьох різноякісних парадигм: класичної, неокласичної, інституціональної. При цьому акцентують на пріоритетності методології класичної політекономії як спрямованої на ендогенне, сутнісне і міждисциплінарне дослідження процесів і явищ. Самобутність української економічної науки подано в особливому комплементарному контексті світової економічної думки.

Автори підручника, спираючись на компаративістику альтернативних теорій, підводять до розуміння поетапності становлення економічних шкіл і напрямів. Ключовим моментом цього є ґрунтовний аналіз історичних та економічних умов формування комплементарних, відмінних і суперечливих економічних поглядів, їх розвитку під впливом еволюційних змін у продуктивних силах, поступового вдосконалення аналітичного інструментарію, утвердження нових для економічної теорії та практики процесів і явищ. Важливим доробком авторів є запропонована класифікація економічних ідей, концепцій, теорій за критеріями зародження, розвитку й удосконалення економіко-теоретичного інструментарію досліджень. Наведені у книзі ілюстрації допомагають зосередитися на головному в навчальному матеріалі, спонукають до розумової активності, розвивають абстрактне мислення.

Окремо слід відзначити широту охоплення сучасних економічних теорій – неокейнсіанства, неомарксизму, неонституціоналізму, інформаційного суспільства, а також економічної думки незалежної України та її діаспори. Матеріал подано в доступній формі, а доречні й цікаві приклади полегшують розуміння тексту навіть недостатньо підготовленими читачами.

Відаючи належне значущості рецензованого підручника як вичерпного тезаурусу гностичних підвалин економічного буття, слід звернути увагу і на його прикладний характер. Систематизація теоретичних уявлень про закономірності економічного розвитку є важливим підґрунтям для ухвалення й реалізації ефективних економічних рішень.

Репрезентоване видання відкриває широкий простір для наукових дискусій. Воно зацікавить не тільки студентів, що вивчають економічні дисципліни, а й широку наукову спільноту як своєрідна відправна точка подальших досліджень у царині економічних теорій і в реалізації прогнозно-прикладної функції економічної науки.

*О.Г. Білорус,
академік НАН України,
головний науковий співробітник Інституту
економіки та прогнозування*

¹Історія економічних вчень : підручник / за ред. В.М. Тарасевича, Ю.С. Петруні. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 352 с.